

O TIPARITURĂ ROMÂNEASCĂ NECUNOSCUTĂ DIN VREMEA RĂZBOIULUI RUSO-AUSTRO-TURC DIN ANII 1787—1792

Războiul ruso-austro-turc din anii 1787—1792 a afectat într-o măsură însemnată și teritoriul țărilor române. Banatul, Moldova și Țara Românească au devenit teatru de operațiuni, în timp ce Transilvaniei i-a revenit la rîndul ei un rol strategic important mai ales după intrarea Austriei în război la 9 februarie 1788. Turcii, sprijiniți de domnul Țării Românești, Nicolae Mavrogheni, urmăreau imobilizarea în Transilvania a unor forțe austriece cît mai însemnate pentru a împiedica concentrarea lor în Banat și Moldova, precum și cooperarea cu trupele rusești. În acest scop în cursul anilor 1788—1789 Transilvania a fost ținută în permanență sub amenințarea unor năvăliri turcești și muntene prin trecătorile Carpaților Meridionali.

Operațiunile militare în această zonă au fost precedate și apoi însoțite de o intensă campanie propagandistică desfășurată de ambele părți. Prin proclamații tipărite în limba română, imperialii chemau locuitorii din Muntenia să li se alătore, promițînd libertatea creștinței ortodoxe și protecția armatei austriece¹. La rîndul său, Mavrogheni adresează în repetate ocazii chemări și manifeste ardelenilor pentru a reveni la Țara Românească „de care au fost desfăcuți contra dreptății, cu sila”, făcînd apel la comunitatea creștinței ortodoxe, promițînd respectarea tuturor privilegiilor. În caz contrar, el amenința cu pîrjolul și robia².

Proclamațiile domnului muntean n-au rămas fără efect în Transilvania. Populația, nemulțumită de sarcinile noi pe care le aducea cu sine războiul (întreținerea trupelor, recrutarea, rechizițiile etc.), ca și de situația economică proastă determinată de recoltele slabe, de scumpete, se agită tot mai mult, neliniștind autoritățile. Rezistența împotriva furniturilor pentru armată, fuga, iau o amploare crescîndă, iar în august 1788 corespondențele diplomatice străine vorbesc chiar, despre tendințele spre o răscoală generală, alimentate de Mavrogheni³.

Operațiunile militare propriu-zise contribuie la accentuarea acestei stări de spirit. Începînd din iunie 1788 incursiunile lui Mavrogheni peste Carpați devin tot mai insistente, pentru ca în toamnă, concomitent cu marile succese obținute de turci în Banat, acestea să se transforme într-o expediție de anvergură avînd drept obiectiv ocuparea Sibiului și Brașovului. Chiar dacă acest lucru nu se realizează, totuși acțiunile domnului muntean, ca și atacurile turcești din ținutul Hațegului provoacă deseori derută în rîndul trupelor austriece, determi-

¹ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, III, București, 1892, p. 130; 157.

² *Ibidem*, p. 200—201; Théodore Blancard, *Les Mavroyéni*, I, Paris, 1909, p. 347—349; 362—363; 448—450; N. Iorga, *Ceva despre ocupația austriacă în anii 1789—1791*, în *ARMSI*, Seria II, t. XXXIII, 1910—1911, p. 217; Hurmuzachi, XIX, Partea I, București, 1922, p. 550—551; N. Iorga, *Istoria românilor*, VIII, București, 1938, p. 52—54; 61; Al. Vianu, *Mișcarea național-eliberatoare și Nicolae Mavrogheni (1787—1790)*, în *Studii*, 1956, IX, 5, p. 45—62.

³ N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, II, București, 1896, p. 244; Blancard, *op. cit.*, p. 376—377; Margareta Danciu, *Date noi privitoare la lupta împotriva invaziei otomane în Transilvania la sfîrșitul secolului XVIII*, în *Studia*, Series Historia, 1961, 1, p. 53—63.

nind de pildă în septembrie 1788 retragerea precipitată a generalului Stader din Hațeg, evacuarea depozitelor de alimente la nord de Mureș și chiar mutarea Guberniului din Sibiu⁴. Distrugerile aduse de defășurarea luptelor, de prădăciunile turcilor (în Hațeg de pildă ei incendiază mai multe sate⁵), ca și deruta vizibilă a austriecilor crează o stare de insecuritate și panică înregistrată de izvoarele vremii. Populația fuge în masă din fața inamicului, lăsând recolta nestrinsă, ceea ce afectează grav aprovizionarea armatei imperiale. Locuitorii din Săcele trimit delegați la Mavrogheni, anunțându-și supunerea față de turci. În fața acestei situații, autoritățile recurg la rechiziționarea rezervelor, dar concomitent întreprind și măsuri de liniștire a populației.

În contextul unor atare măsuri se încadrează și emiterea în 30 martie 1789, sub numărul 2387, a unei ordonanțe guberniale, tipărite în limba română, care avea menirea de a convinge populația Transilvaniei de faptul că s-au luat toate măsurile pentru asigurarea securității ei. Această tipăritură, al cărei text îl publicăm în anexă, a rămas necunoscută atât celor care s-au ocupat de istoria războiului din 1787—1792, cât și cercetătorilor cărții vechi românești⁶. În cadrul ordonanței, Guberniul Transilvaniei reamintește că anumite „vești mincinoase... și în anul trecut fără îndestulată pricină foarte mare și multor lăcuiitorilor simțitoare pagubi au pricinuit” și anunță acum tuturor că „toate, cari sînt trebuincioase pentru buna stare și îndrezeala al Terii Noastre al Ardealului, prin marele povățuitoriu a taberilor, ghegeneral comanditul s-au făcut... și ostașilor noștri, adecă cătanelor... s-au dat porâncile ceale cuvinčioase”. Zvonurile care au pricinuit tulburarea liniștii publice și multă pagubă „s-au fost scornit prin minciunile vrejmașului nostru”. Recunoscînd astfel efectul proclamațiilor lui Mavrogheni, la care se face aluzia, și confirmînd relatările corespondențelor diplomatice privind agitațiile din Transilvania, Guberniul urmărește acum preîntîmpinarea repetării unor astfel de evenimente în condițiile în care pericolul unor noi incursiuni turcești devenea tot mai evident. În acest scop se ordonă comitatelor să vestească tuturor locuitorilor că deplasările de trupe, mutarea unor bunuri ale armatei „nu iaste nici un semn de frica vrejmașului” — retragerile precipitate și retragerea depozitelor militare determinînd în toamna precedentă panica și fuga locuitorilor. Sînt de asemenea instituite măsuri severe împotriva celor care ar răspîndi zvonuri care să producă „nepăciuire și turburare”. În sfîrșit, locuitorii sînt asigurați că „de s-ar și arăta peste rînduiala noastră cea făcută semne din neștire pentru vreo nenorocirea, din vremea însă va face înștiințarea pentru aceasta”.

Măsurile autorităților din Transilvania erau justificate de faptul că în primăvara lui 1789 veștile despre pregătirile lui Mavrogheni în vederea unei noi acțiuni în Transilvania se înmulțesc. Acalmiei care a domnit în timpul iernii, cînd condițiile naturale îngreuiau traversarea trecătorilor Carpaților, îi urmează, începînd din aprilie 1789, un șir de ciocniri care culminează cu pregătirile din iulie-august 1789 pentru un atac general asupra Transilvaniei prin toate pasurile Carpaților Meridionali⁷. Înfrîngerile decisive suferite de turci în septembrie, urmate de ocuparea Bucureștiului de către austrieci în 10 noiembrie 1789, pun capăt însă domniei lui Nicolae Mavrogheni și îndepărtează războiul de la hotarele Transilvaniei. Se încheie astfel o perioadă plină de neliniște și agitație în istoria acestor părți, al cărei puls îl reflectă fidel și tipăritura românească ce-a prilejuit această prezentare.

LADISLAU GYÉMÁNT

⁴ M. Danciu, *op. cit.*, p. 59; 62.

⁵ G. Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe ultimii două sute de ani*, I, Sibiu, 1890, p. 506—509.

⁶ Un exemplar al acestei tipărituri se păstrează la Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond Blaj, Circulare (I f.r.-v, in folio, tipărită la Sibiu, în tipografia lui Petru Barth).

⁷ Hurmuzachi, XIX, Partea I, p. 531—561; Urechia, *op. cit.*, III, p. 266—271; Blancard, *op. cit.*, I, p. 441—451.

ANEXA

2387.1789.

După ce, toate, care sînt trebuincioase pentru buna stare și îndreznala al Țerii Noastre al Ardealului, prin marele povățuitoriu al taberilor, gheeneral comanditul s-au făcut bune și norăcite rîndueli și gătiri, pentru care încă și ostașilor noștri, adecă cătanelor, pentru aceasta buna gătire peste tot, s-au dat porăncile ceale cuviincioase; așa dară de lipsa iaste acuma și celor lucrurilor, care împotiv bunei sterii și liniștii ceai din lăuntru ai țerii noastre, cu chipul înșălăciunii întru oameni din țara aceasta eșitelor vești minciunoase și turburerilor cealor care și în anul trecut fără îndestulată pricină foarte mare și multor lăcuitorilor simțitoare pagubi au pricinuit, cu bună hotărîre și vrednică pilda împotiva a sta și bine a le mijloci și toate lucruri de laudă care s-au fost scornit prin minciunile vrejmașului nostru, și încă și prepusurile acele care s-au fost redicat între oameni din făcute în părțile aceaste fără trebuință, îngrijeri, care numai pagubă multă, nepăciuirea și turburare au pricinuit, Jupă modrul trebuincios trebue dintre oameni să să înstreineaze și să să depărteaze; pentru aceia, în treaba lucrului acestui încă cu de vremea să dea de știre Ofițiolatului a varmeghii, ca să vestească tuturor satelor și locurilor din încungiurul său, cum că nicidecum nu iaste nici un semn de frica vrejmașului (spre pilda) atunci, când cătanele dintr-un loc spre ajutoriu al catanelor cu graba ar pleaca la mers, adecă marș, sau cind ar fi de lipsa bagajia, adecă sculele cătanelor cealora, care stau în logher a o trimite, fiind aceasta și așa spre întîrziare catanelor, sau și alte de acest feliu lucruri de s-ar întîmpla, nu să fac de frica vrejmașului.

Și de s-ar întîmpla ca iareș, peste bagare în seama aceștia vremelnacei vestirii și încredințerii să iasă vești de nepăciuire și turburare, atunce de lipsa va fi, pentru scornirea veștilor acestor și pentru scornitoriul lor din temeii a cerceta și așa apoi pă un scornitoriul ca acesta de vești minciunoase și paguboase, nu numai spre dare responsului îl trebue silit, ci încă ca pă un turburatoriul a păcii cel de obștea cu pedeapsă, faptei cuvios, îl trebue pedepsit și mai virtos pentru aceia, pentru că tot omul trebue să fie încredințat, precum că de s-ar și arăta, peste rînduială noastră cea făcută semne din neștire pentru vreo nenorăcirea, din vremea însă va face înștiințarea pentru aceasta.

Care Ofițiolatului a varmeghii pentru luarea de seama cu aceasta să vestește.

S-au dat din Crăescul Gubernium al Ardealului în Sabii 30 Martie 1789.

EIN UNBEKANNTER RUMÄNISCHER DRUCK AUS DER ZEIT DES
RUSSISCH—ÖSTERREICHISCH- TÜRKISCHEN KRIEGES AUS DEN JAHREN
1787—1792

(Zusammenfassung)

Während des russisch-österreichisch-türkischen Krieges von 1787—1792 waren die rumänischen Länder Operationsgebiet. Die von Nicolae Mavrogheni, dem Fürsten der Walachei, unterstützten Türken versuchten möglichst viele feindliche Truppen in Siebenbürgen festzuhalten. Deshalb unternahmen sie Angriffe über die Karpatenpässe und stachelten im Sommer und Herbst 1788 die Bevölkerung Siebenbürgens zum Aufstand an. Das siebenbürgische Gubernium versucht durch die in rumänischer Sprache gedruckte Verfügung vom 30. März 1789, die wir im Anhang veröffentlichen, einer Wiederholung der Panik vorzubeugen, einer Panik wie sie im Herbst des vorhergehenden Jahres durch die Ereignisse hervorgerufen wurde; zugleich wird in der Verfügung jenen gedroht, die Gerüchte über bevorstehende neue Angriffe des Feindes verbreiten sollten. Die Erfolge der österreichisch-russischen Truppen in der Moldau und die Besetzung von Bukarest im November 1789 machen dieser Zeit der Unsicherheit in Siebenbürgen ein Ende.